

СТАТИСТИКА, ОБЛІК, АНАЛІЗ ТА АУДИТ

УДК 657.1:005.942:340.13
JEL Classification: M41, M48, O33

DOI: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2026.2.9>

Баланюк І.Ф.,
д-р екон. наук, професор,
завідувач кафедри обліку і оподаткування,
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8320-6383>,
Мельник І.О.,
здобувач* третього (освітньо-наукового) рівня вищої
освіти за спеціальністю 071 Облік і оподаткування,
ORCID: <https://orcid.org/0009-0007-7377-5367>,
Карпатський національний університет ім. Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

Balaniuk I.F.,
dr.sc.(econ.), professor,
head of the department of accounting and taxation,
Melnyk I.O.,
applicant of the third (educational and scientific) level of higher
education in the specialty 071 Accounting and taxation,
Vasyl Stefanyk Carpathian National University, Ivano-Frankivsk

REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK FOR THE GENERATION OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL INFORMATION IN MODERN BUSINESS ENVIRONMENTS

Постановка проблеми. В умовах сучасного глобалізованого економічного простору вітчизняні суб'єкти господарювання вимушені функціонувати в умовах турбулентності та багатовекторності. Сьогоднішній стан ведення бізнесу визначається не лише інтенсивними змінами макроекономіки та конкурентною боротьбою, а ще й критичним тиском факторів воєнного стану, системними процесами інтеграції в європейський економічний простір, а також цифровізацією соціально-економічного розвитку. Зазначена ситуація актуалізує потребу у формуванні належного інформаційно-правового забезпечення, яке є основою для прийняття управлінських рішень, де домінуючу роль відіграє обліково-аналітична інформація (ОАІ).

Життєздатність будь-якої бізнес-структури сьогодні перебуває в прямій залежності від дієвості механізмів формування, верифікації та захисту даних, що фактично становлять каркас її економічної безпеки. В умовах пост-індустріального розвитку ОАІ трансформується з формальної сукупності статистичних чи бухгалтерських показників у стратегічний актив (ресурс), що поєднує як результати класичного обліку, так і елементи економічного аналізу. Проте, процес впорядкування такого інформаційного масиву не може бути хаотичним, а вимагає чіткого та актуального нормативно-правового регулювання, яке має відповідати сучасним викликам технічного прогресу та положенням міжнародних стандартів.

* Наук. керівник: Баланюк І.Ф. – д-р екон. наук, професор

У цей час в Україні функціонує розгалужена система нормативного супроводу облікових процедур (закони, ПСБО, МСФЗ, відомчі регламенти), проте сучасна інформаційна еволюція зумовлює об'єктивну необхідність ревізії класичних правових норм та визначень.

Ситуація ускладнюється тим, що правове регулювання часто не встигає за впровадженням таких інновацій, як хмарні сервіси, технології розподілених реєстрів (blockchain) та алгоритми штучного інтелекту. Це провокує виникнення певних правових колізій в питаннях узаконення цифрових доказів, дотримання конфіденційності та кіберзахисту ОАІ.

Таким чином, сутність терміну «інформація» в законодавчому полі потребує гармонізації з прагматичними запитами бізнесу, який націлений на перетворення первинних даних у відповідні знання.

Враховуючи вказане, дефіцит комплексного методологічного підходу до модернізації нормативно-правового забезпечення в сфері формування ОАІ отримує низку критичних ризиків, які впливають на економічну безпеку бізнесу.

Резюмуючи, зауважимо, що існуюче нормативно-правове забезпечення ОАІ потребує перегляду, доопрацювання та оновлення задля створення цілісної структури цієї системи. Це актуалізує потребу в дослідженні правових засад нових методів формування інформації, а також потребу в розробці нових рекомендацій щодо адаптації українських правових норм до сучасних економічних умов. Розв'язання даних завдань є важливим для забезпечення фінансової стійкості та зміцнення національної економіки України в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання про те, як саме формується ОАІ та яку роль вона відіграє в управлінні, сьогодні детально вивчають науковці. М. Респер зауважує, що в умовах сучасного інформаційного суспільства ОАІ стає основним інструментом для досягнення цілей керівництва. Тільки точні та вчасно отримані дані дозволяють менеджменту приймати правильні рішення. При цьому економічний аналіз як фінальний етап роботи з даними допомагає перевірити ключові показники для майбутнього планування [1].

Окрему увагу структурі та цілісності обліково-аналітичних систем (ОАС) приділяє О. Богдаш. У своїх працях автор описує ОАС як складну систему, яка має забезпечувати керівників усіх рівнів необхідною інформацією для прийняття як щоденних, так і стратегічних рішень [2]. Тут важливо, щоб дані були доречними (релевантними), їх можна було порівняти і вони мали прогнозну цінність [3]. В. Лень розділяє поняття самої «системи» та її «забезпечення», а також вважає систему функціональним інструментом, що безпосередньо підтримує процеси управління [4].

Дослідженням цифрових технологій обліково-аналітичного забезпечення активно займаються І. Балано, Л. Сас, Т. Кузьмін, М. Смушак. Вони роблять висновки про те, що інтеграція цифрових технологій в обліково-аналітичне забезпечення та економічний контроль є важливою необхідністю для підприємств, які прагнуть стабільного розвитку [5]. Н. Сікач стверджує, що ефективно управління ризиками сьогодні неможливе без надійного «інформаційного каркаса», який легко адаптується до змін [6].

Ще один важливий напрям – це роль інформації у забезпеченні економічної безпеки. Н. Бондарчук та Ю. Ніколайчук доводять, що ефективність бізнесу напряму залежить від якості обліку, оскільки він дозволяє вчасно побачити зовнішні чи внутрішні загрози [7]. Своєю чергою, А. Мінковська акцентує на тому, що термін «обліково-аналітична інформація» повинен мати чітке законодавче підґрунтя, опираючись на Закони України «Про інформацію» та «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» як на правову основу [8].

Більш філософський та правовий погляд на природу інформації пропонують О. Бакумов, М. Марчук, Т. Гудзь, О. Венгліньський. Вони досліджують як змінювалося саме поняття інформації і виокремлюють підхід, де дані перетворюються на знання [9], а Г. Лучик пропонує вважати ОАІ ядром інформаційної моделі управління, де висока якість аналізу стає головною конкурентною перевагою компанії [10].

Сучасні концепції, зокрема погляди О. Прудникової та О. Дзьобаня, пропонують бачити в інформації не просто цифри, а складну сутність, що трансформується у знання [11]. Як слушно зауважує О. Подолянчук, на сьогоднішній день нормативно-правове забезпечення роботи системи внутрішнього контролю відсутнє. Суб'єкти господарювання самостійно розробляють внутрішні положення функціонування системи внутрішнього контролю, функції якого до теперішнього часу в сільськогосподарських підприємствах покладено на ревізійну та інвентаризаційну комісії [12].

Як зазначають Г. Кірейцев та В. Нехай, «сучасна система обліку і отримувана бухгалтерська інформація не відповідає вимогам і завданням антикризового управління. Більшість проблем, що виникають в процесі управління господарською і фінансовою діяльністю підприємства, обумовлені недостатнім використанням інформаційної, контрольної та прогностичної функції обліку» [13], а Н. Правдюк та М. Правдюк пропонують експертні методики в інформаційному забезпеченні [14].

Водночас, попри фундаментальність вищезазначених досліджень, питання гармонізації нормативно-правового забезпечення ОАІ в умовах цифрової трансформації залишається не повністю розв'язаним. Більшість наявних праць зосереджені або на методології самого обліку, або на загальних аспектах інформаційного права, залишаючи поза увагою «правовий вакуум», в якому опиняються

аналітичні дані. Зокрема, потребує глибшого вивчення механізм легітимізації управлінської звітності як офіційного джерела юридично значущих даних. Крім того, залишається дискусійним питання правового захисту інтелектуальної складової облікової інформації, яка в умовах ринкової конкуренції втрачає свою релевантність через «моральний знос». Саме необхідність побудови відповідної ієрархічної моделі регулювання, яка б поєднувала неухильність державних стандартів із адаптивністю локальної облікової політики, і зумовлює актуальність даного дослідження.

Постановка завдання. Мета статті полягає в комплексному обґрунтуванні теоретичних основ правового забезпечення та в поглибленому аналізі поточного стану нормативно-правового регулювання обліково-аналітичної інформації, а також у визначенні стратегічних напрямів гармонізації чинних норм законодавства України з реальними потребами менеджменту в умовах цифровізації економіки.

Досягнення цього результату ми бачимо через розв'язання ключових завдань.

По-перше, необхідно критично переглянути чинну систему нормативних актів, щоби усунути ті термінологічні суперечності, що гальмують роботу практиків.

По-друге, доцільно з'ясувати як саме цифровізація та безпекові чинники (особливо в умовах нестабільності) трансформують правовий статус облікових даних.

Крім того, важливо показати реальну роль облікової політики, як внутрішнього «закону» підприємства, що формує інформаційний ресурс для прийняття стратегічних рішень, а також запропонувати механізми зближення нашого правового поля з міжнародними стандартами, де інформація визнана ключовим активом.

Виклад основного матеріалу дослідження. В структурі сучасного економічного наукового знання категорія «інформація» перестала бути просто технічним терміном, оскільки ми спостерігаємо її фундаментальну трансформацію, а саме: із допоміжного інструменту для простої фіксації господарських операцій вона перетворилася на стратегічний актив, що визначає життєздатність бізнесу. Побудувати адекватне нормативно-правове поле для формування ОАІ неможливо без попереднього гносеологічного аналізу її природи. Адже саме те, як ми розуміємо сутність цієї категорії, зрештою диктує методи та межі її правового регулювання.

Поняття терміну «інформація» в українському правовому та економічному просторі було досить неоднозначним. На етапі становлення вітчизняного інформаційного права тривалий час домінував суто техноцентричний підхід. У ті часи інформацію фактично прирівнювали до її матеріального носія, зокрема до паперу чи дискети. Проте, як цілком справедливо зауважують О. Бакумов та М. Марчук, таке вузьке, «предметне» трактування станом на сьогодні безнадійно застаріло [9]. Вчені акцентують увагу на тому, що в постіндустріальну епоху інформація стає більш неоднорідною. Вона існує одночасно в декількох проявах: як «сирі» дані, як змістовні відомості та як найцінніший інтелектуальний актив підприємства.

У цьому контексті особливого значення набуває антропоцентричний підхід, який досліджують ряд вчених. Зокрема, у своїх працях Д. Біленська зазначає, що цей (змістовний, семантичний) підхід цікавий тим, що інформацію ототожнюють з відомостями або фактами, які теоретично можуть бути отримані й засвоєні, тобто перетворені на знання [15]. Суть даної концепції зводиться до того, що інформацію не можна розглядати відірвано від суб'єкта (людини), який її опрацює та інтерпретує. В системі бухгалтерського обліку це проявляється найкраще – будь-які цифри стають «інформацією» лише тоді, коли вони набувають контексту та змісту, що сприяє управлінцям приймати правильні та потрібні рішення.

Власне, формування ОАІ – це не механічний звіт, а живий процес інтелектуальної трансформації за ланцюжком: «дані – відомості – інформація – знання» [16]. Ми розглядаємо цей ланцюжок не як формальну методичку, а як шлях якісного збагачення даних, де кінцевою метою є саме знання (рис. 1).

Рис. 1. Ієрархія трансформації обліково-аналітичної інформації

Джерело: узагальнено авторами

Такий підхід дає можливість переосмислити традиційне правове регулювання. Старі норми звикли захищати «дані», зафіксовані на носіях. Але в сучасній аналітиці основна додана вартість створюється саме на етапі перетворення сухих облікових цифр на робочі знання. Як аргументує І. Омецінська, облікова інформація – це специфічний економічний продукт, якому притаманний швидкий моральний знос [17]. Це підводить нас до принципового висновку, що сучасне право має захищати не «паперові звіти», а інтелектуальний продукт облікового процесу.

Цей продукт має специфічні характеристики, які вимагають гнучкого нормативного підходу:

- нематеріальність при реальній вартості – алгоритми аналізу та прогнозні моделі є інтелектуальною власністю, що має конкретну ціну;
- тимчасовий режим – враховуючи те, що дані «старіють» дуже швидко, право повинно гарантувати миттєвий доступ до них. Це аксіома сучасного ринку;
- юридична значущість – інформація породжує, змінює або припиняє права та обов'язки суб'єктів.

Застосування антропоцентричної логіки дозволяє нам бачити в ОАІ певну динаміку. Якщо Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [18] успішно регулює статистику (документування минулого), то реальні потреби менеджменту вимагають легітимізації також і аналітичної динаміки, тобто тих процесів, де дані стають основою для майбутніх рішень. Отже, ми вважаємо, що об'єктом нормативного захисту має бути не лише документ, а й сам інформаційний процес, результатом якого є глибоке розуміння реального стану бізнесу.

Визнання інформації динамічною категорією, що трансформується у знання, ставить перед нами завдання зрозуміти, як цей складний процес впорядковується на державному рівні, що, своєю чергою, вимагає аналізу ієрархічної структури нормативного регулювання, яке діє в Україні.

Зокрема, система нормативного регулювання формування ОАІ в Україні сьогодні нагадує складну багаторівневу конструкцію, в якій кожен рівень не просто дублює попередній, а поступово деталізує та адаптує загальні норми під реальні потреби суб'єктів бізнесу. В умовах цифровізації та постійної ринкової невизначеності архітектура цього регулювання має виконувати складне завдання, яке полягає в тому, щоби не лише фіксувати те, що вже відбулося, а й легітимізувати аналітичні прогнози, які застосовує сучасний менеджмент. Нормативне регулювання формування ОАІ в Україні включає відповідні рівні (табл. 1).

Таблиця 1

Рівні нормативного регулювання формування ОАІ в Україні

Рівень регулювання	Визначення рівня	Ключові нормативно-правові акти	Функціональна роль
Перший рівень	Базовий	Конституція України, Цивільний кодекс України, Закон України «Про інформацію»	Визначення та легітимізація інформації як стратегічного ресурсу
Другий рівень	Профільний	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», НП(С)БО, МСФЗ	Створення єдиної методологічної основи для відображення бізнесової діяльності
Третій рівень	Галузевий	Галузеві методичні рекомендації	Адаптація обліку до реальної роботи галузевих видів бізнесу
Четвертий рівень	Локальний	Положення, наказ про облікову політику	Деталізація аналітики та адаптація норм під потреби конкретної бізнесової структури

Джерело: узагальнено авторами

Перший рівень – конституційно-законодавчий (базовий). Це основа, без якої система не мала б юридичної сили. Стаття 34 Конституції України дає кожній особі право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір [19]. Але в профільному Законі України «Про інформацію» бачимо певну консервативність, а саме: стаття 1 визначає інформацію як будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [20]. В статті 200 Цивільного кодексу України дане визначення повторюється [21].

Таким чином, визначення поняття інформації в Законі України «Про інформацію» є занадто обмеженим для аналітика. На нашу думку, інформація є передусім стратегічним активом, а не просто записом на носіях. Саме на цьому базисному рівні закладається колізія, яка полягає в тому, що закон захищає форму «відомості», тоді як бізнесу критично важливо захистити зміст «аналітичні висновки», які часто залишаються у правовій невизначеності.

Другий рівень – методологічно-стандартний (профільний). Відповідно до статті 4 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», зазначено принцип превалювання сутності над формою, тобто операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми [18]. Це, по суті, дозвіл аналітику дивитися далі за первинний документ.

Своєю чергою, Міжнародні стандарти фінансової звітності (МСФЗ) не просто дозволяють, а прямо вимагають від бухгалтеря будувати прогнози [22]. Таким чином, МСФЗ робить постать бухгалтера центральною (антропоцентризм), оскільки бухгалтер повинен використовувати професійне судження для оцінки ймовірності дефолту, аналізувати різні сценарії майбутнього розвитку подій, перетворювати «дані» про ринок у «знання» про потенційні ризики підприємства. Ця вимога фактично перетворює бухгалтерський облік на інструмент превентивної безпеки.

Вищевказані норми не повністю узгоджені з іншими нормативними актами, завдяки яким вітчизняні податківці та ревізори часто продовжують вимагати лише статичну інформацію про минулі події. Цей «інформаційний розрив» між міжнародними нормами, потребами бізнесу та вимогами контролюючих органів залишається однією з перепон для ефективного та сучасного розвитку ОАІ.

Третій рівень – методичний (галузевий). Це своєрідний «технологічний міст», який з'єднує бухгалтерські стандарти з реальним веденням бізнесу «на місцях». Тобто, якщо закони та МСФЗ (другий рівень) встановлюють загальні правила гри, то цей рівень пояснює, як саме ці правила працюють у специфічних умовах.

Головною функцією цього рівня є синхронізація обліку з ритмами виробництва. Без галузевих рекомендацій фінансова звітність перетворилася б на набір сухих цифр, відірваних від життєвого циклу продукту.

Четвертий рівень – внутрішньо-бізнесовий (локальний). Він є завершальною ланкою системи регулювання. Якщо перші три рівні диктують правила «ззовні», то цей рівень створюється всередині конкретної бізнесової структури. Це фактично нормативний документ, який адаптує загальні норми під потреби, структуру, технологічні процеси бізнесової структури.

Таким чином, на даному рівні теоретичні принципи обліку перетворюються на конкретні трактування, вибір альтернативних підходів, цифрові показники, списки відповідальних тощо. Саме на цьому рівні формується так звана «корпоративна мова» обліку, а ключовим її документом є положення чи наказ про облікову політику.

Адаптованим для конкретної бізнесової структури виступає локальний рівень, який є одним з вирішальних для формування якісної ОАІ. Через внутрішні розпорядження можна визначити як глибину аналітики, так і якість та алгоритми внутрішньої звітності.

Підсумовуючи аналіз ієрархії, ми бачимо проблему в тому, що знання бухгалтера-аналітика про реальну рентабельність чи собівартість часто не мають статусу інтелектуальної власності. Тому слід зауважити, що офіційне визнання статусу управлінської звітності дозволить подолати неузгодженість між державними стандартами та реальними запитами бізнес-середовища.

Зазначені вище суперечності між нормативно-правовими актами зміщують акцент на внутрішнє нормативне середовище бізнесової структури. Саме тому локальне регулювання, зокрема облікова політика, стає тим ключовим чинником, де загальні норми права зустрічаються з реальними управлінськими потребами.

В загальній системі нормативно-правового забезпечення формування ОАІ локальний рівень посідає важливе місце. Якщо державні стандарти та закони окреслюють лише загальний вектор і жорсткі межі функціонування облікової системи, то саме локальні нормативні документи стають тим механізмом, який дозволяє адаптувати універсальні норми до цілей конкретного бізнесу. Ключовим інструментом такої адаптації виступає положення чи наказ про облікову політику.

Звісно, якщо спиратися на статтю 1 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», то облікова політика – це лише сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для ведення бухгалтерського обліку, складання та подання фінансової звітності [18]. Проте ми схилиємося до того, що даний інструмент слід розглядати значно ширше. У контексті формування якісної ОАІ облікова політика має виконувати роль внутрішнього регулятора, що забезпечує якість інформаційних потоків. Належним чином побудована облікова політика дозволяє згладжувати надмірну жорсткість державних стандартів та обирати саме ті правила, методи та процедури обліку, які здатні максимально реально та ефективно розкрити реальний фінансовий стан суб'єкта бізнесу.

Таким чином, положення чи наказ про облікову політику – це оптимальний документ, в якому можна офіційно затвердити «внутрішні правила гри». Це стосується того, як суб'єкт бізнесу відстежує відхилення в показниках, як часто керівництво отримує звіти та за якими ознаками інформація вважається критично важливою для захисту бізнесу.

З огляду на вказане, можна стверджувати, що локальне нормативне регулювання є важливим інструментом суб'єкта бізнесу, оскільки воно ефективно знімає суперечність між «статикою» загальних стандартів і живою «динамікою» управлінських потреб.

Проте в сучасних умовах навіть ідеально налаштована локальна політика не буде ефективною без урахування технологічного контексту. Зокрема, перехід до цифрової економіки не просто оновлює інструментарій, він докорінно змінює весь механізм формування ОАІ. Впровадження хмарних обчислень, технології блокчейн та алгоритмів штучного інтелекту (ШІ) висуває необхідність нових, значно жорсткіших вимог до законодавчої регламентації обліково-аналітичних процесів. Сьогодні на

перший план виходять не стільки питання технічного характеру, скільки правові аспекти конфіденційності, цілісності та, що найважливіше, автентичності цифрових даних.

У центрі нормативного регулювання на цьому етапі незмінно залишається категорія якості ОАІ. Проте цифрова якість неможлива без гарантій безпеки. У цифровій екосистемі нормативне забезпечення безпеки вимагає досконалої регламентації режимів доступу, оскільки будь-який прорахунок в правах доступу до масивів інформації може коштувати підприємству стабільності та коштів.

Окрім того, одним із дискусійних напрямків на сьогодні є питання використання штучного інтелекту в облікових процесах. У зв'язку із цим, на нашу думку, сучасні правові напрацювання мають чітко визначити статус рішень, генерованих ШІ, та визначити чи є вони остаточними, чи потребують обов'язкового підтвердження відповідальною особою. На нашу думку, відповідальність за кінцевий результат завжди має залишатися за людиною, навіть якщо розрахунки виконувала нейромережа, оскільки поки що «цифровий бухгалтер» не здатен замінити професійне судження людини, особливо в питаннях, де етика важить не менше за математичну точність.

Висновки з проведеного дослідження. Проведене дослідження дозволяє стверджувати, що нормативно-правове забезпечення формування обліково-аналітичної інформації є не просто сукупністю законів, а складна багаторівнева система. Вона стрімко еволюціонує від звичайного інструменту формальної фіксації минулих подій до стратегічного ресурсу управління та основи економічної безпеки суб'єкта бізнесу.

Гносеологічний зріз проблеми дає змогу обґрунтувати необхідність переходу до антропоцентричного підходу. Сьогодні об'єктом правового захисту має бути не стільки матеріальний носій чи «цифровий слід», скільки інтелектуальний продукт – знання. Саме вони володіють найвищою доданою вартістю, хоча й підвладні швидкому моральному зносу, що диктує потребу в оперативності правового реагування.

Аналіз ієрархічної структури регулювання ОАІ в Україні виявив потребу приведення правових норм до реальних економічних процесів, тому в цьому контексті звертається увага на положення чи наказ про облікову політику як ключовий інструмент такої адаптації. На локальному рівні він дозволяють нівелювати жорсткість універсальних стандартів, перетворюючи сухі цифри на «адресні» та прогностично цінні інформаційні потоки.

Цифрова трансформація, зокрема впровадження хмарних технологій та штучного інтелекту, ставить перед правовою системою нові виклики. Питання автентичності, цілісності даних та, особливо, «алгоритмічної відповідальності» потребують негайного та детального правового регулювання. Без цього неможливо гарантувати реальну кіберстійкість облікових систем.

Чинне законодавство, хоч і є доброю основою, проте відстає від розвитку цифрових технологій. У зв'язку із цим, потрібні рішучі кроки в напрямку визнання цифрових активів та інтегрованої звітності як повноправних об'єктів правового поля. Своєчасна адаптація норм права до антропоцентричного підходу дозволить перетворити облікову інформацію на справжній інтелектуальний актив.

Теоретичне значення отриманих нами результатів полягає у переосмисленні самої природи обліку, а практичне – у створенні реальних передумов для вдосконалення внутрішніх регламентів у суб'єктах бізнесу. Це шлях до прийняття дійсно обґрунтованих рішень у хаотичних умовах сучасного ринку.

Перспективи для подальшої наукової дискусії ми вбачаємо у розробці адаптивних методик використання ШІ для автоматизації управління та, що не менш важливо, у законодавчому закріпленні статусу управлінської звітності як джерела юридично значущих даних.

Література

1. Реслер М. В. Значення обліково-аналітичної інформації в управлінні підприємством. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2012. Вип. 3(37). С. 146-148. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jsrui/handle/lib/3438> (дата звернення: 05.03.2026).
2. Будицький О. В. Формування цілісної обліково-аналітичної системи суб'єктів господарювання. *Економічний аналіз*. 2013. Т. 12(4). С. 192-196. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escan_2013_12%284%29_44 (дата звернення: 05.03.2026).
3. Будицький О. В. Обліково-аналітична інформація в системі інформаційного забезпечення сталого розвитку. *Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво*. 2019. № 3. С. 252-257. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2019_3_48 (дата звернення: 05.03.2026).
4. Лень В. С. Обліково-аналітична система підприємства: обґрунтування визначення, модель. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2016. № 1. С. 281-290. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prpu_2016_1_36 (дата звернення: 06.03.2026).
5. Баланюк І. Ф., Сас Л. С., Кузьмін Т. Л., Смушак М. В. Цифрові технології обліково-аналітичного забезпечення та економічного контролю аутсорсингової й консалтингової діяльності

підприємств. *Актуальні проблеми розвитку економіки регіону*. 2024. Випуск 20. Том 1. С. 363-371. DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.363-371>.

6. Сікач Н. С. Сутність і структура обліково-аналітичного забезпечення системи управління підприємницької діяльності. *Регіональна економіка*. 2024. № 2(112). С. 155-165. DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-2-16>.

7. Бондарчук Н. В., Ніколайчук Ю. М. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною безпекою підприємства. *Ефективна економіка*. 2016. № 12. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/items/acfffc0b-0bc6-4eba-a8ea-22c8eeacdd2> (дата звернення: 07.03.2026).

8. Мінковська А. В. Обліково-аналітична інформація в системі забезпечення економічної безпеки підприємства. *Аграрна наука XXI століття* : зб. матеріалів наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 28.02-02.03.2018 р.). Дніпро : Стандарт, 2018. С. 52-54. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/items/12ba23a8-c9e5-4954-a5aa-3dc2e48f911b> (дата звернення: 07.03.2026).

9. Бакумов О. С., Марчук М. І., Гудзь Т. І., Венгліньський О. О. Інформація: до питання про змістову еволюцію терміна. *Право і безпека*. 2021. № 3(82). С. 19–28. DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.02>.

10. Лучик Г. М. Обліково-аналітична інформація у формуванні інформаційної моделі для управління. *Проблеми теорії та методології бухгалтерського обліку, контролю і аналізу*. 2013. Вип. 3(27). С. 219-226. DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2013-3\(27\)-219-226](https://doi.org/10.26642/pbo-2013-3(27)-219-226).

11. Дзьобань О. П., Прудникова О. В. До питання про розуміння феномена інформації. Інформація і знання. *Інформація і право*. 2024. № 3(50). С. 18-30. DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.3\(50\).311597](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.3(50).311597).

12. Подоляничук О. А. Сутність обліково-аналітичної інформації та її роль в системі внутрішнього контролю сільськогосподарського підприємства. *Економіка АПК*. 2010. № 3. С. 54-57. URL: <https://repository.vsau.org/card.php?lang=en&id=2161> (дата звернення: 09.03.2026).

13. Кірейцев Г. Г., Нехай В. А. Обліково-аналітична система сільськогосподарського підприємства в умовах антикризового управління. *Облік і фінанси АПК*. 2009. № 3. С. 84-89. URL: <http://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/8483> (дата звернення: 09.03.2026).

14. Правдюк Н. Л., Правдюк М. В. Якість облікової інформації: сутність та методика оцінки. *Облік і фінанси*. 2016. № 2. С. 57-64. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2016_2_10 (дата звернення: 10.03.2026).

15. Біленська Д. О. Визначення інформації в концепції антропоцентричного підходу. *Теорія і практика правознавства*. 2013. Вип. 2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_47 (дата звернення: 10.03.2026).

16. Пархоменко О. В., Пархоменко А. О. Базова відмінність знання від інформації і взаємозв'язок між ними. *Наука, технології, інновації*. 2021. № 3. С. 74–79. DOI: <http://doi.org/10.35668/2520-6524-2021-3-09>.

17. Омеціньська І. Облікова інформація: економічна сутність та критерії якості. *Вісник Економіки*. 2016. № 3. С. 131-141. URL: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/714> (дата звернення: 10.03.2026).

18. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 11.03.2026).

19. Конституція України : Закон від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр> (дата звернення: 11.03.2026).

20. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р. № 2657-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 11.03.2026).

21. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 11.03.2026).

22. Переклад міжнародних стандартів фінансової звітності 2025 року. *Міністерство фінансів України*. 2025. URL: https://www.mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards_2025 (дата звернення: 11.03.2026).

References

1. Resler, M.V. (2012), "The importance of accounting and analytical information in management of enterprise", *Naukovyi visnyk Uzhorodskoho universytetu. Seriya: Ekonomika*, Iss. 3(37), pp. 146-148, available at: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/3438> (access date March 05, 2026).

2. Budko, O.V. (2013), "Formation of integrated accounting-and-analytical system of the subjects of management", *Ekonomichnyi analiz*, Vol. 12(4), pp. 192-196, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecan_2013_12%284%29_44 (access date March 05, 2026).

3. Budko, O.V. (2019), "Accounting and analytical information in the system of information satisfaction of sustainable development", *Derzhava ta rehiony. Seriya: Ekonomika ta pidpriemnytstvo*, no. 3, pp. 252-257, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/drep_2019_3_48 (access date March 05, 2026).

4. Len, V.S. (2016), "Accounting-analytical system of the enterprise: substantiation of the definition, the model", *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, no. 1, pp. 281-290, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppeu_2016_1_36 (access date March 06, 2026).
5. Balaniuk, I.F., Sas, L.S., Kuzmin, T.L. and Smushak, M.V. (2024), "Digital technologies of accounting and analytical support and economic control of outsourcing and consulting activities of enterprises", *Aktualni problemy rozvytku ekonomiky rehionu*, Issue 20, Volume 1, pp. 363-371, DOI: <https://doi.org/10.15330/apred.1.20.363-371>.
6. Sikach, N.S. (2024), "The nature and structure of accounting and analytical framework for the business management system", *Rehionalna ekonomika*, no. 2(112), pp. 155-165, DOI: <https://doi.org/10.36818/1562-0905-2024-2-16>.
7. Bondarchuk, N.V. and Nikolaichuk, Yu.M. (2016), "Accounting and analytical providing management of the enterprise's economic security", *Efektivna ekonomika*, no.12, available at: <https://dspace.dsau.dp.ua/items/acffc0b-0bc6-4eba-a8ea-22c8eeacdd2> (access date March 07, 2026).
8. Minkovska, A.V. (2018), "Accounting and analytical information in the system of ensuring economic security of the enterprise", *Ahrarna nauka XXI stolittia : zb. materialiv nauk.-prakt. konf. [Agrarian science of the 21st century : coll. materials of scientific and practical conf. (Dnipro, 28 February - 02 March 2018)]*, Standart, Dnipro, Ukraine, pp. 52-54, available at: <https://dspace.dsau.dp.ua/items/12ba23a8-c9e5-4954-a5aa-3dc2e48f911b> (access date March 07, 2026).
9. Bakumov, O.S., Marchuk, M.I., Hudz, T.I. and Venhliynskiy, O.O. (2021), "Information: on the question as for the meaningful evolution of the term", *Pravo i bezpeka*, no. 3(82), pp. 19-28, DOI: <https://doi.org/10.32631/pb.2021.3.02>.
10. Luchyk, H.M. (2013), "Accounting and analytical information in the formation of an information model for managing", *Problemy teorii ta metodolohii bukhhalterskoho obliku, kontroliu i analizu*, Iss. 3(27), pp. 219-226, DOI: [https://doi.org/10.26642/pbo-2013-3\(27\)-219-226](https://doi.org/10.26642/pbo-2013-3(27)-219-226).
11. Dzoban, O.P. and Prudnykova, O.V. (2024), "On the question of understanding the information phenomenon. Information and knowledge", *Informatsiia i pravo*, no. 3(50), pp. 18-30, DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.3\(50\).311597](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2024.3(50).311597).
12. Podolianchuk, O.A. (2010), "The essence of accounting and analytical information and its role in the internal control system of an agricultural enterprise", *Ekonomika APK*, no. 3, pp. 54-57, available at: <https://repository.vsau.org/card.php?lang=en&id=2161> (access date March 09, 2026).
13. Kireitsev, H.H. and Nekhai, V.A. (2009), "Accounting and analytical system of an agricultural enterprise in the conditions of anti-crisis management", *Oblik i finansy APK*, no. 3, pp. 84-89, available at: <http://ir.stu.cn.ua/handle/123456789/8483> (access date March 09, 2026).
14. Pravdiuk, N.L. and Pravdiuk, M.V. (2016), "Quality of accounting information: essence and assessment method", *Oblik i finansy*, no. 2, pp. 57-64, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Oif_apk_2016_2_10 (access date March 10, 2026).
15. Bilenska, D.O. (2013), "Definition of the concept use information in the anthropocentric approach", *Teoriia i praktyka pravoznavstva*, Iss. 2, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2013_2_47 (access date March 10, 2026).
16. Parkhomenko, O.V. and Parkhomenko, A.O. (2021), "The basic difference between knowledge and information and the interconnection between them", *Nauka, tekhnolohii, innovatsii*, no. 3, pp. 74-79, DOI: <https://doi.org/10.35668/2520-6524-2021-3-09>.
17. Ometsinska, I. (2016), "Accounting information: economic essence and quality criteria", *Visnyk Ekonomiky*, no. 3, pp. 131-141, available at: <https://visnykj.wunu.edu.ua/index.php/visnykj/article/view/714> (access date March 10, 2026).
18. The Verkhovna Rada of Ukraine (1999), Law of Ukraine "On accounting and financial reporting in Ukraine" dated 16.07.1999 no. 996-XIV, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (access date March 11, 2026).
19. The Verkhovna Rada of Ukraine (1996), Law of Ukraine "Constitution of Ukraine" dated 28.06.1996 no. 254k/96-BP, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr> (access date March 11, 2026).
20. The Verkhovna Rada of Ukraine (1992), Law of Ukraine "About information" dated 02.10.1992 no. 2657-XII, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (access date March 11, 2026).
21. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), Law of Ukraine "Civil Code of Ukraine" dated 16.01.2003 no. 435-IV, available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (access date March 11, 2026).
22. The Ministry of Finance of Ukraine (2025), "Translation of International Financial Reporting Standards 2025", available at: https://www.mof.gov.ua/uk/translation_of_international_financial_reporting_standards_2025 (access date March 11, 2026).

Баланюк І.Ф., Мельник І.О.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФОРМУВАННЯ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ В СУЧАСНИХ УМОВАХ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

Мета. Комплексне обґрунтування теоретичних основ правового забезпечення та критичний аналіз поточного стану нормативно-правового регулювання обліково-аналітичної інформації, а також визначення стратегічних напрямів гармонізації чинних норм законодавства України з реальними потребами менеджменту в умовах цифровізації економіки.

Методика дослідження. Методологія дослідження сформована на основі загальнонаукових методів, що дозволило забезпечити високий ступінь обґрунтованості авторських висновків. Застосування гносеологічного аналізу сприяло ретельному вивченню еволюційних змін поняття «інформація». Системний підхід надав можливість ідентифікувати обліково-аналітичну інформацію як складну багатогранну сутність, де переплітаються правові, економічні та суто технологічні елементи. Завдяки порівняльно-правовому методу проведено аналіз відповідності українського законодавства міжнародним стандартам, а емпіричний підхід дозволив дослідити практичні аспекти застосування норм права в інформаційному контексті. Графічний метод дав можливість наочно представити ієрархію трансформації обліково-аналітичної інформації.

Результати дослідження. Структуровано чотириохривневу модель нормативного регулювання обліково-аналітичної інформації: від загальноправового (конституційного) до локального (рівень облікової політики). Встановлено, що класичне законодавче трактування інформації як «документованих відомостей» є дещо застарілим, а тому потребує модернізації з огляду на сучасні кібернетичні концепції та теорію знань. Доведено необхідність розширення правового регулювання зі статичної (проста фіксація) до динаміки (процеси трансформації первинних масивів інформації в аналітичний ресурс для топ-менеджменту). Обґрунтовано твердження, згідно з яким обліково-аналітична інформація має виступати об'єктом посиленого правового захисту в межах механізму економічної безпеки. Наголошено на критичній потребі законодавчого розмежування категорій «дані», «інформація» та «знання» задля усунення правових колізій при реалізації контрольних функцій.

Наукова новизна результатів дослідження. Вперше обґрунтовано необхідність наближення до антропоцентричної моделі нормативного регулювання ОАІ, що, на відміну від існуючого техноцентричного підходу, дає змогу трактувати інформацію не як статичний запис, а як динамічний інтелектуальний актив (знання) із високою доданою вартістю. Удосконалено ієрархічну структуру нормативно-правового забезпечення формування облікових даних, що дозволить мінімізувати колізії між вимогами прозорості та захистом комерційної таємниці.

Набуло подальшого розвитку розуміння локального рівня регулювання (облікової політики) як «методологічного мосту», що забезпечує легітимізацію результатів роботи штучного інтелекту та хмарних сервісів у системі звітності підприємства.

Практична значущість результатів дослідження. В процесі дослідження констатовано, що чинна нормативно-правова база України, попри всю свою фундаментальність, є недостатнім інструментарієм для повноцінного управління обліковими системами в еру цифрових викликів. Обґрунтовано потребу в подальшому законодавчому визнанні цифрових активів та інтегрованої звітності як повноправних юридичних об'єктів. Відповідна адаптація правових регламентів дозволить якісно змінити статус облікової інформації, перетворивши її з атрибута формальної звітності на потужний інтелектуальний капітал. Узагальнення мають як теоретичну цінність для академічного обговорення, так і прикладне значення для вдосконалення внутрішніх регламентів суб'єктів бізнесу.

Ключові слова: обліково-аналітична інформація, нормативно-правове забезпечення, бізнес, облікова політика, економічна безпека, цифровізація.

Balanyuk I.F., Melnyk I.O.

REGULATORY AND LEGAL FRAMEWORK FOR THE FORMATION OF ACCOUNTING AND ANALYTICAL INFORMATION IN MODERN BUSINESS ENVIRONMENTS

Purpose. The aim of the article is a comprehensive substantiation of the theoretical foundations of legal support and a critical analysis of the current state of regulatory and legal framework of accounting and analytical information, as well as the identification of strategic directions for harmonizing the current legislation of Ukraine with the actual needs of management in the context of the digitalization of the economy.

Methodology of research. The research methodology is based on general scientific methods, which ensured a high degree of validity for the author's conclusions. The application of epistemological analysis facilitated a thorough study of the evolutionary changes in the concept of "information". A systems approach enabled the identification of accounting and analytical information as a complex, multifaceted entity where legal, economic, and purely technological elements intertwine. Through the comparative legal method, an analysis of the compliance of Ukrainian legislation with international standards has been conducted, while an empirical approach allowed for the investigation of practical aspects of applying legal norms within an

informational context. The graphical method made it possible to visually represent the hierarchy of the transformation of accounting and analytical information.

Findings. Based on the research findings, a four-level model of the regulatory framework for accounting and analytical information has been structured, ranging from the general legal (constitutional) level to the local level (accounting policy level). It was established that the classical legislative interpretation of information as “documented data” is somewhat outdated and requires modernization in light of modern cybernetic concepts and knowledge theory. The necessity of expanding legal regulation from statics (simple recording) to dynamics (processes of transforming primary data arrays into an analytical resource for top management) has been proven. The study substantiates the claim that accounting and analytical information should serve as an object of enhanced legal protection within the economic security mechanism. The critical need for a legislative distinction between the categories of “data”, “information” and “knowledge” is emphasized to eliminate legal conflicts during the implementation of control functions.

Originality. For the first time, the necessity of adopting an anthropocentric model for the legal regulation of accounting and analytical information (AAI) has been substantiated. In contrast to the existing technocentric approach, this model allows for treating information not as a static record but as a dynamic intellectual asset (knowledge) with high added value. The hierarchical structure of the regulatory framework for generating accounting data has been improved. This enhancement facilitates the minimization of conflicts between transparency requirements and the protection of commercial secrets.

The conceptual understanding of the local regulatory level (accounting policy) has been further developed as a “methodological bridge”. This approach ensures the legitimization of artificial intelligence outputs and cloud service results within the corporate reporting system.

Practical value. The study finds that Ukraine’s current regulatory and legal framework, despite its fundamental nature, serves as an insufficient toolkit for the full-scale management of accounting systems in the era of digital challenges. The research substantiates the need for further legislative recognition of digital assets and integrated reporting as legitimate legal entities. Corresponding adaptation of legal regulations will enable a qualitative shift in the status of accounting information, transforming it from an attribute of formal reporting into powerful intellectual capital. The generalizations hold both theoretical value for academic discussion and practical significance for improving the internal regulations of business entities.

Key words: accounting and analytical information, regulatory and legal framework, business, accounting policy, economic security, digitalization.

Дата надходження рукопису: 08.04.2026

Дата прийняття рукопису до друку: 05.05.2026

Дата публікації: 18.05.2026